

Меншік иесі және баспагер:

«Қазақстан Республикасының
Заңнама институты» ММ

2006 жылдан бастап шығады

Журналдың материалдары

www.iz.adilet.gov.kz

сайтында орналастырылған

Заң ғылымдары бойынша

диссертациялардың негізгі ғылыми

нәтижелерін жариялауға арналған

басылымдар тізіліміне енгізілген

(ҚР БҒМ БҒСБК 30.05.2013 ж.

№894 бұйрығы)

Редакциялық кеңес құрамы

Сәріпкев Р.Қ. (Астана, Қазақстан) –
(төраға)

Абайділдинов Е.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)

Абызов Р.М. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)

Белых В.С. – з.ғ.д. (Екатеринбург,
Ресей)

Губин Е.П. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)

Борчашвили И.Ш. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)

Мельник Р.С. – з.ғ.д. (Киев, Украина)

Моисеев А.А. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)

Муромцев Г.И. – з.ғ.д. (Мәскеу, Ресей)

Рахметов С.М. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)

Малиновский В.А. – з.ғ.д. (Астана,
Қазақстан)

Шерубай Құрманбайұлы – ф.ғ.д.

(Астана, Қазақстан)

Редакциялық алқа құрамы

Құлжабаева Ж.О. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан) – (төраға)

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)

Айымбетов М.А. – ҚР еңбек сіңірген
мәдениет қайраткері (Астана,
Қазақстан)

Байниязова З.С. – з.ғ.к. (Саратов,
Ресей)

Елеусізова И.Қ. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)

Казиев З.Ғ. – з.ғ.к. (Астана, Қазақстан)

Қоныс В.Т. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)

Кулиспаева М.Ж. – PhD (Астана,
Қазақстан)

Мұшанов Т.Е. (Астана, Қазақстан)

Нұрғазин Б.Қ. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)

Нұрмағамбетов Р.Ғ. – PhD (Қостанай,
Қазақстан)

Рахымбердин К.Х. – з.ғ.д. (Өскемен,
Қазақстан)

Тегізбекова Ж.Ч. – з.ғ.к. (Бишкек,
Қырғызстан)

Тілембаева Ж.О. – з.ғ.к. (Астана,
Қазақстан)

Журнал редакциясы

Колтубаева Г.Б.

Ермек А.Б.

Жұмагелдина Б.Ж.

Байленова А.Қ.

Джамбуриш К.А.

Қазақстан Республикасы Мәдениет
және ақпарат министрлігі Ақпарат

және мұрағат комитетінің

БАҚ есепке қою туралы куәлігі

№ 11219-Ж 15.11.2010 ж.

(Алғашқы есепке қою кезіндегі нөмірі

мен мерзімі №6592-Ж. 07.09.2005 ж.)

Мекен-жайы:

Қазақстан Республикасы,

010000, Астана қ., Мәңгілік ел даңғ.,

8 үй

тел.: 8(7172)74-02-06;

факс: 8(7172)74-14-43

www.iz.adilet.gov.kz

E-mail: instzak-kz@mail.ru,

institutzakonodatelstva@gmail.com

МАЗМҰНЫ

Редакция бағанасы.....8

Қазақстан Республикасы Әділет министрі М.Б. Бекетаевтың
халық алдындағы есебі.....11

«Жаршының» мұрағат беттері

С.К. ЫДЫРЫШЕВА Адалдықтың, парасаттылықтың және
әділдіктің азаматтық құқықтың қағидалары ретіндегі рөлі (ҚР ЗИ
Жаршысы, №2(18)-2010., 40-43 б.).....14

К.Қ. САБИРОВ С.К. Ыдырышеваның адалдықтың, парасат-
тылықтың және әділдіктің азаматтық құқықтың қағидалары ретін-
дегі рөлі ғылыми жарияланымына қайта оралғанда.....18

Конституциялық және әкімшілік құқық

А.А. КАРАЕВ Конституциялық қауіпсіздіктің ұғымы, құра-
мы және мазмұны.....22

Р.К. ДЖИЕМБАЕВ Азаматтардың құқықтық санасы мен
құқықтық мәдениетінің деңгейін арттыру проблемасы туралы.....30

Азаматтық және азаматтық іс жүргізу құқығы

Ұ.Е. КУДИЯРОВА Мұрагерлік институты қалыптасуының
және қазіргі кездегі қолдануының кезеңдері.....38

Қылмыстық құқық және қылмыстық процесс

А.Н. АХПАНОВ, А.Л. ХАН Жедел іздестіру шаралары мен
жасырын тергеу әрекеттерінің құқықтық табиғаты мен олардың
аражігін ажырату туралы.....45

Р.Т. НУРТАЕВ Қазақстан Республикасы Қылмыстық ко-
дексінің экологиялық қылмыстық құқық бұзушылықтар құрамы-
ның субъективті белгілерін реттейтін нормаларын жетілдіру про-
блемалары.....54

Ж.О. ТІЛЕМБАЕВА, Ф.Р. АХМЕДЖАНОВ Азаматтықтан
айыру: заңнамалық реттеудің және жүзеге асырудың кейбір мәсе-
лелері.....63

Халықаралық құқық және салыстырмалы құқықтану

М.А. ШӘКЕНОВ Германия соттарының сот ісін жүргізуде
прецедент сипатындағы қағидаларын қолдану тәжірибесі.....70

Құқықтық мониторинг

И.Қ. ЕЛЕУСІЗОВА, Д.М. ТҰРЛЫБЕК Қазақстан Респу-
бликасының және шет елдердің заңнамасын коммерциялық, оның
ішінде мемлекеттің қатысуы бар заңды тұлғаларды реттеу бөлігін-
де талдау.....76

А.А. ДӘУЛЕТХАНОВА Автомобиль көлігінің кейбір пробле-
малары мен даму перспективалары.....88

А.У. ҚАЛИЕВА Қазақстан Республикасы Еңбек кодексінің
құқықтық мониторингінің кейбір мәселелері (ҚР Еңбек кодексіне
талдау анықтамасының материалдары бойынша).....98

Н.М. ӘКІМОВА «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау
жүйесі туралы» Қазақстан Республикасының кодексіне құқықтық
мониторингінің кейбір мәселелері.....108

Мемлекеттік тілдегі заң шығармашылығы практи- касынан

Н.М. ПРИМАСHEB Қазақстан Республикасының Мемлекет-
тік елтаңбасы: стандарттық мәселелер.....117

Н.Н. ИСАҚ Рухани жаңғыру аясындағы тілдің рөлі.....121

Жас ғалым мінбері

К.К. САБИРОВ, А.Т. БЕКЕН Медиация адал алушы
құқықтарын қорғау тәсілі ретінде.....126

Р.Е. ЖАҚЫПОВ Ұлттық ғылыми кеңестер қызметінің мәсе-
лелері.....133

Ә. АРЫСТАН, Г.С. ТАТЕБАЕВА Көлік экспедициясы шар-
ты: саралау мен құқықтық реттеу проблемалары.....140

Н.Б. БАГИСОВ Қоршаған ортаны қорғау және табиғи ресурстарды пайдалану саласындағы әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы істер бойынша қамтамасыз ету шараларын қолданудың кейбір проблемалары туралы.....	150
А.Е. АСАНОВ Қазақстан Республикасындағы атқарушылық іс жүргізу: проблемалар және жетілдіру жолдары.....	157
<i>ҚР Заңнама институтының 25 жылдығына орай жас ғалымдар арасындағы ғылыми еңбектер бойынша байқау нәтижелері</i>	
Д.М. БІРЖАНОВА Цифрландыру процесі негізінде норма шығармашылықты демократияландырудың перспективалары.....	164
К.Ф. ИСАБЕКОВА Норма шығармашылықтағы цифрландыру: міндеттер мен күтілетін нәтижелер.....	170
А.С. МОЛДАБАЕВ Қазақстанда норма шығармашылық қызметінің мысалында Legal Tech дамуы туралы.....	175
А.Б. САТБАЕВА Қазақстан Республикасында Төртінші өнеркәсіптік революция міндеттерін іске асыруды заңнамалық қамтамасыз ету.....	180
Қ. АЛЕХАНҚЫЗЫ Қазақстан Республикасының әскери оқу орындарына әйел жынысты үміткерлер түсуінің кейбір мәселелері.....	186
А.М. АЙТУАРОВА Электрондық үкіметті құқықтық реттеу саласындағы шет елдер тәжірибесін қолданудың мәселелері.....	191

Ғылыми өмір хроникасы

Көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері, заңгер-ғалым Н.А. Шәйкеновке арналған естелік-аллея туралы ақпараттық хабарлама, Астана қ., 2018 жылғы 9 маусым.....	196
«Құқықтың үстемдігін қамтамасыз ету: жаһандық өзгерістер аясындағы жаңа мүмкіндіктер» атты V халықаралық ғылыми-практикалық конференция туралы ақпараттық хабарлама, Астана қ., 2018 жылғы 15 маусым.....	199
Қазақстанның жас ғалым-заңгерлер арасындағы «Занды IQ» байқауына қатысты ақпараттық хабарлама.....	204
Қазақстан Республикасы Заңнама институтының ғылыми қызметкерлері арасында зерттеу жұмыстарының байқауы бойынша ақпараттық хабарлама.....	206
«Шетелдік субъектілердің қатысуымен әлеуметтік-еңбек қатынастары» атты VII жазғы құқықтық мектебі туралы ақпараттық хабарлама, Санкт-Петербург қ., Ресей Федерациясы, 2018 ж. 22-26 маусым.....	209
Монғолияға қызметтік сапар туралы ақпараттық хабарлама, 2018 жылғы 25-30 маусым, Ұлан-Батыр қ.....	212
Украинаға қызметтік сапар туралы ақпараттық хабарлама, 2018 жылғы 1-7 шілде, Киев қ.....	216

Библиография

В.А. Карташкиннің «Права человека и принципы международного права в XXI веке» – М.: «Норма-Инфра-М» баспасы, 2018. – 148 б. монографиясына рецензия.....	219
--	-----

Даналық ойлар	222
----------------------------	-----

Собственник и издатель:

ГУ «Институт законодательства
Республики Казахстан»

Издается с 2006 года

Все материалы журнала размещаются
на сайте www.iz.adilet.gov.kz
Включен в перечень изданий
для публикации основных научных
результатов диссертаций
по юридическим наукам
(Приказ ККСОН МОН РК №894
от 30.05.2013 г.)

Состав Редакционного совета

Сарпеков Р.К. (Астана, Казахстан) –
(председатель)

Абайдельдинов Е.М. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Абызов Р.М. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Белых В.С. – д.ю.н. (Екатеринбург,
Россия)

Губин Е.П. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Борчашвили И.Ш. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Мельник Р.С. – д.ю.н. (Киев, Украина)

Моисеев А.А. – д.ю.н. (Москва, Россия)

Муромцев Г.И. – д.ю.н. (Москва,
Россия)

Рахметов С.М. – д.ю.н. (Астана, Ка-
захстан)

Малиновский В.А. – д.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Шерубай Кұрманбайұлы – д.ф.н.
(Астана, Казахстан)

Состав Редакционной коллегии

Кулжабаева Ж.О. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан) – (председатель)

Азер Алиев – PhD (Киль, Германия)

Айымбетов М.А. – заслуженный дея-
тель культуры РК (Астана, Казахстан)

Байниязова З.С. – к.ю.н. (Саратов,
Россия)

Елеусизова И.К. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Казиев З.Г. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан)

Конусова В.Т. – к.ю.н. (Астана, Казах-
стан)

Куликпаева М.Ж. – PhD (Астана,
Казахстан)

Мушанов Т.Е. (Астана, Казахстан)

Нургазинов Б.К. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Нурмагамбетов Р.Г. – PhD (Костанай,
Казахстан)

Рахимбердин К.Х. – д.ю.н. (Усть-Ка-
меногорск, Казахстан)

Тегизбекова Ж.Ч. – к.ю.н. (Бишкек,
Кыргызстан)

Тлембаева Ж.У. – к.ю.н. (Астана,
Казахстан)

Редакция журнала

Колтубаева Г.Б.

Ермек А.Б.

Жумагелдина Б.Ж.

Байленова А.К.

Джамбурушин К.А.

Свидетельство о постановке
на учет СМИ № 11219-Ж
от 15.11.2010 г. Комитета информации
и архивов Министерства культуры
и информации Республики Казахстан
(№ и дата первичной постановки на учет
№6592-Ж. 07.09.2005 г.)

Адрес:

Республика Казахстан,
010000, г. Астана, пр. Мәңгілік ел, д. 8
тел.: 8(7172)74-02-06;
факс: 8(7172)74-14-43
www.iz.adilet.gov.kz
E-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com

СОДЕРЖАНИЕ**Колонка редакции** 9

*Отчет Министра юстиции Республики Казахстан Бекетаева
М.Б. перед населением* 11

Архивные страницы «Вестника»

С.К. ИДРЫШЕВА О роли добросовестности, разумности и
справедливости как принципов гражданского права (Вестник ИЗ РК,
№2(18)-2010, с. 40-43) 14

К.К. САБИРОВ Возвращаясь к научной публикации С.К. Идры-
шевой о роли добросовестности, разумности и справедливости как
принципов гражданского права 18

Конституционное и административное право

А.А. КАРАЕВ Понятие, состав и содержание конституционной
безопасности 22

Р.К. ДЖИЕМБАЕВ О проблеме повышения уровня правосозна-
ния и правовой культуры граждан 30

Гражданское и гражданско-процессуальное право

У.Е. КУДИЯРОВА Этапы становления и сегодняшнего при-
менения института наследования 38

Уголовное право и уголовный процесс

А.Н. АХПАНОВ, А.Л. ХАН О правовой природе и разгра-
ничении оперативно-розыскных мероприятий и негласных след-
ственных действий 45

Р.Т. НУРТАЕВ Проблемы совершенствования норм Уголов-
ного кодекса Республики Казахстан, регулирующих субъективные
признаки составов экологических уголовных правонарушений 54

Ж.У. ТЛЕМБАЕВА, Ф.Р. АХМЕДЖАНОВ Лишение граж-
данства: некоторые вопросы законодательного регулирования и
реализации 63

**Международное право и сравнительное правоведе-
ние**

М.А. ШАКЕНОВ Практика судов Германии по использова-
нию правил прецедентного характера в судопроизводстве 70

Правовой мониторинг

И.К. ЕЛЕУСИЗОВА, Д.М. ТҮРЛЫБЕК Анализ законода-
тельства Республики Казахстан и зарубежных стран в части регу-
лирования коммерческих юридических лиц, в том числе с участи-
ем государства 76

А.А. ДАУЛЕТХАНОВА О некоторых проблемах и перспек-
тивах развития автомобильного транспорта 88

А.У. КАЛИЕВА Некоторые вопросы правового мониторинга
Трудового кодекса Республики Казахстан (по материалам аналити-
ческой справки на Трудовой кодекс РК) 98

Н.М. АКИМОВА Некоторые вопросы правового мониторин-
га Кодекса Республики Казахстан «О здоровье народа и системе
здравоохранения» 108

**Из практики законоотворчества на государственном
языке**

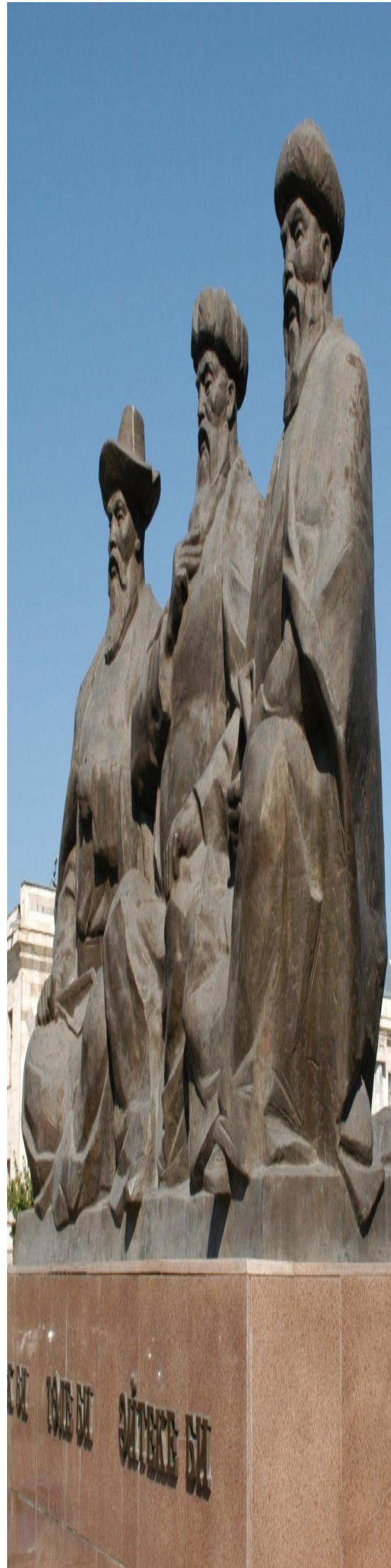
Н.М. ПРИМАШЕВ Государственный герб Республики Ка-
захстан: проблемы стандарта 117

Н.Н. ИСАҚ Роль языка в рамках программной статьи «Руха-
ни жаңғыру» 121

Трибуна молодого ученого

К.К. САБИРОВ, А.Т. БЕКЕН Медиация как способ защиты
прав добросовестного приобретателя 126

Р.Е. ЖАКУПОВ Вопросы деятельности национальных научных советов.....	133
А. АРЫСТАН, Г.С. ТАТЕБАЕВА Договор транспортной экспедиции: проблемы квалификации и правового регулирования.....	140
Н.Б. БАГИСОВ О некоторых проблемах применения мер обеспечения по делам об административных правонарушениях в области охраны окружающей среды и использования природных ресурсов.....	150
А.Е. АСАНОВ Исполнительное производство в Республике Казахстан: проблемы и пути совершенствования.....	157
<i>Итоги конкурсов научных работ среди молодых ученых к 25-летию Института законодательства РК</i>	
Д.М. БИРЖАНОВА Перспективы демократизации нормотворчества на основе процесса цифровизации.....	164
К.Ф. ИСАБЕКОВА Цифровизация в нормотворчестве: задачи и ожидаемые результаты.....	170
А.С. МОЛДАБАЕВ О развитии Legal Tech в Казахстане на примере нормотворческой деятельности.....	175
А.Б. САТБАЕВА Законодательное обеспечение реализации задач четвертой промышленной революции в Республике Казахстан.....	180
К. АЛЕХАНҚЫЗЫ Некоторые вопросы поступления кандидатами женского пола в военные учебные заведения Республики Казахстан.....	186
А.М. АЙТУАРОВА Вопросы применения зарубежного опыта в области правового регулирования электронного правительства.....	191
Хроника научной жизни	
Информационное сообщение об аллее памяти видного государственного и общественного деятеля, ученого-юриста Н.А. Шайкенова, г. Астана, 9 июня 2018 года.....	197
Информационное сообщение о V международной научно-практической конференции на тему «Обеспечение верховенства права: новые возможности в свете глобальных изменений», г. Астана, 15 июня 2018 года.....	200
Информационное сообщение по конкурсу научных работ среди молодых ученых-юристов Казахстана «Юридический IQ».....	205
Информационное сообщение по конкурсу исследовательских работ среди научных сотрудников Института законодательства Республики Казахстан.....	207
Информационное сообщение о VII Летней правовой школе «Социально-трудовые отношения с участием иностранных субъектов», г. Санкт-Петербург, Российская Федерация, 22-26 июня 2018 г.....	210
Информационное сообщение о служебной поездке в Монголию, 25-30 июня 2018 года, г. Улан-Батор.....	213
Информационное сообщение о служебной поездке в Украину, 1-7 июля 2018 года, г. Киев.....	217
Библиография	
РЕЦЕНЗИЯ на монографию Карташкина В.А. «Права человека и принципы международного права в XXI веке». – М.: Изд-во «Норма-Инфра-М», 2018. – 148 с.....	219
Мудрые мысли	222

Owner and publisher:
SI «Legislation Institute
of the Republic of Kazakhstan»
Published since 2006
All journal materials are placed
on the website

www.iz.adilet.gov.kz

Included in the list of publications of basic
scientific results of dissertations on legal
sciences (Order CCES MES RK №894
from 05.30.2013)

Editorial Council members

Sarpekov R.K. (Astana, Kazakhstan) –
(Chairman)
Abaydeldinov E.M. – d.j.s. (Astana,
Kazakhstan)
Abyzov R.M. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Belih V.S. – d.j.s. (Ekaterinburg, Russian)
Gubin E.P. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Borchashvili I.Sh. – d.j.s. (Astana, Ka-
zakhstan)
Melnik R.S. – d.j.s. (Kiev, Ukraine)
Moiseev A.A. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Muromcev G.I. – d.j.s. (Moscow, Russian)
Rahmetov S.M. – d.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Malinovski V.A. – d.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Sherubai Kurmanbaiuly – d.ph.s. (As-
tana, Kazakhstan)

Editorial Board members

Kulzhabayeva Zh.O. – c.j.s. (Astana,
Kazakhstan) – (Chairman)
Azer Aliyev – PhD (Kiel, Germany)
Aiymbetov M.A. – Honored Worker of
Culture of Kazakhstan, (Astana, Kazakh-
stan)
Bainiyazova Z.S. – c.j.s. (Saratov, Rus-
sian)
Eleussizova I.K. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Kaziyev Z.G. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Konusova V.T. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Kulikpayeva M.Zh. – PhD (Astana,
Kazakhstan)
Mushanov T.E. (Astana, Kazakhstan)
Nurgazinov B.K. – c.j.s. (Astana, Kazakh-
stan)
Nurmagambetov R.G. – PhD (Kostanai,
Kazakhstan)
Rakhimberdin K.H. – d.j.s. (Ust-
Kamenogorsk, Kazakhstan)
Tegizbekova Zh.Ch. – c.j.s. (Bishkek,
Kyrgyzstan)
Tlembaeyva Zh.U. – c.j.s. (Astana, Ka-
zakhstan)

The editorial staff

Koltubayeva G.B.
Yermek A.B.
Zhumageldina B.Zh.
Bailenova A.K.
Dzhamburshin K.A.
The certificate of registration of mass media
№11219-G from 15.11.2010 from
the Committee of Information and Archives
of the Ministry of Culture and Information
of the Republic of Kazakhstan
(Number and date of primary registration
№6592-Zh.07.09.2005.)

Address:

The Republic of Kazakhstan,
010000, Astana, Mangilik el pr., 8
tel.: 8 (7172) 74-02-06
fax: 8 (7172) 74-14-43
www.iz.adilet.gov.kz
e-mail: instzak-kz@mail.ru,
institutzakonodatelstva@gmail.com

CONTENT

Editorial10

*Report of the Minister of Justice of the Republic of Kazakhstan
Beketayev M.B. to the public*11

The archive pages of «Bulletin»

S.K. IDRYSHEVA On the role of good faith, reasonableness
and justice as the principles of civil law (Bulletin of the Institute of
Legislation of the Republic of Kazakhstan, №2(18)-2010, p. 40-43).....14
K. K. SABIROV Looking back to S.K. Idrysheva's article On the
role of good faith, reasonableness and justice as principles of civil law.....18

Constitutional and Administrative Law

A.A. KARAYEV Definition, composition and content of
constitutional security.....22
R.K. DZHIEMBAYEV The issue of the increase of the level of
legal awareness and legal culture of citizens.....30

Civil and Civil Procedural Law

U.E. KUDIYAROVA Stages of the formation and current
application of the institute of inheritance.....38

Criminal law and Criminal procedure

A.N. AKHPANOV, A.L. KHAN The legal nature and the distinction
between operational-search measures and secret investigative actions.....45
R.T. NURTAYEV Problems of the improvement of the norms
of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan regulating
subjective signs of corpus delicti of ecological criminal offenses.....54
Z.U. TLEMBAEVA, F.R. AKHMEJANOV Deprivation of
citizenship: some issues of legislative regulation and implementation.....63

International and Comparative law

M.A. SHAKENOV The practice of German courts on the use of
rules of precedent nature in legal proceedings.....70

Legal monitoring

I.K. ELEUSSIZOVA, D.M. TURLYBEK A Analysis of
legislation of the Republic of Kazakhstan and foreign countries in the
part of regulation of commercial legal entities, including with the state
participation.....76
A.A. DAULETKHANOVA Problems and development prospects
of automobile transport.....88
A.U. KALIYEVA Some issues of legal monitoring of the Labour
Code of the Republic of Kazakhstan (based on the analytical reference
to the Labour Code of the Republic of Kazakhstan).....98
N.M. AKIMOVA Some issues of legal monitoring of Code
“On people's health and the health system of the Republic of
Kazakhstan”.....108

Lawmaking practice in the official language

N.M. PRIMASHEV National emblem of the Republic of
Kazakhstan: problems of the standard.....117
N. N. ISSAK The role of language within the framework of
programme «Rukhani zhanghyru».....121

Young scholar tribune

K.K. SABIROV, A.T. BEKEN Mediation as a way of protection
of the bona fide purchaser's rights.....126
R.E. ZHAKUPOV Issues of activities of the national scientific
councils.....133

A.B. ARYSTAN, G.S. TATEBAYEVA Freight forwarding agreement: problems of classification and legal regulation.....	140
N.B. BAGISOV Some problems of application of measures in cases of administrative offences in the field of environmental protection and use of natural resources.....	150
A.E. ASSANOV Enforcement proceedings in the Republic of Kazakhstan: problems and improvement ways.....	157
<i>The results of competitions of scientific works among young scientists due to the 25th anniversary of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan</i>	
D.M. BIRZHANOVA Prospects for the democratization of rulemaking based on the digitalization process.....	164
K.F. ISABEKOVA Digitalization in norm-setting: objectives and expected outcomes.....	170
A.S. MOLDABAYEV The development of the Lega ITech in Kazakhstan in the sphere of legislative activity.....	175
A.B. SATBAYEVA Legislative support for the implementation of the Fourth Industrial Revolution in the Republic of Kazakhstan.....	180
K. ALEKHANKYZY Some questions of admission of female candidates to military educational institutions of the Republic of Kazakhstan.....	186
A.M. AITUAROVA Issues of application of foreign experience in the field of legal regulation of e-government.....	191
The Chronicle of Scientific Life	
Information note on the alley of memory of a prominent state and public figure, a legal researcher N.A. Shaikenov, Astana, June 9, 2018.....	198
Information note on the Fifth International Scientific-Practical Conference «Ensuring the Rule of Law: New Opportunities in the context of Global Change», Astana, June 15, 2018.....	202
Information note on the competition of scientific works among young legal scientists of Kazakhstan «Legal IQ».....	205
Information note on the competition of research works among research fellows of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan.....	208
Information note on the Seventh Summer school of law «Social and labour relations with the participation of foreign entities», Saint Petersburg, June 22 - 26, 2018.....	211
Information note on a business trip to Mongolia, Ulaanbator, June 25-30, 2018.....	214
Information note on a business trip to Ukraine, Kyiv, July 1-4, 2018.....	218
Bibliography	
REVIEW on V.A. Kartashkin's monograph "Human rights and the principles of international law in the XXI century". – M.: Publishing house «Норма-Инфра-М», 2018. - 148 p.....	219
Wise thoughts	222

МЕДИАЦИЯ АДАЛ АЛУШЫ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ ТӘСІЛІ РЕТІНДЕ

Камал Қанаткалиұлы Сабиров

Қазақстан Республикасының Заңнама институты Азаматтық, азаматтық іс жүргізу заңнамасы және атқарушылық іс жүргізу бөлімінің ғылыми қызметкері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің PhD докторанты, заң ғылымдарының магистрі; Астана қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: sabirov.k@gmail.com

Аяна Токсанбайқызы Бекен

Қазақстан Республикасының Заңнама институты Азаматтық, азаматтық іс жүргізу заңнамасы және атқарушылық іс жүргізу бөлімінің ғылыми қызметкері, заң ғылымдарының магистрі; Астана қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: ayana_utegenova@mail.ru

Түйін сөздер: медиация; дауларды шешудің балама тәсілдері; сот процесі; азаматтық құқық; адал алушы; меншік құқығы.

Аннотация. Мақалада адал алушы мен титулдық меншік иесінің арасындағы меншік құқығын орнатумен байланысты дауларды құқықтық реттеуде медиация рәсімдерін қолдану қажеттілігі көзделген. Титулдық меншік иесі мүліктің меншік иесі болмаса да, заңға немесе шартқа сәйкес оған иелік ететін тұлға болып табылады. Өз кезегінде, адал алушы – мүлікті иеліктен айыруға құқығы болмаған адамнан оны өтеулі түрде алған тұлға, бұл ретте алушы мұны білмеген және білуге тиіс болмаған.

Мүлікке меншік құқығын орнатумен байланысты дауларға медиацияны қолданудағы қиындық туғызатын мәселе – бұл тараптардың әуелден өздерін мүліктің заңды меншік иелері деп санауы және қаржылай шығындарды көтеруге дайын еместігі. Дегенмен, соттық тәртіпте қарау барысында сот тек бір тараптың талаптарын қанағаттандырады, осы орайда екінші тарап үшін әрі меншігінен, әрі салынған қаржысынан айырылу қаупі туындайды. Осыған байланысты медиатор үшін басты мақсат тараптарға дауды реттеу қажеттілігін, бұл екі жақ үшін де белгілі бір шығындар орын алу ықтималдығын меңзесе де, жеткізу болып табылады.

Мақалада адал алушы мен титулдық меншік иесінің арасындағы дауларға медиацияны қолдану проблемалары қарастырылған. Аталған проблемаларды ықтимал шешу жолдарына талдау жүргізілген. Мақала ғалым-практиктерге, дауларды құқықтық реттеу және Қазақстан Республикасындағы дауларды балама жолмен шешу тәсілдерін одан әрі дамыту тақырыптары қызығушылық тудыратын заңгерлерге арналған.

МЕДИАЦИЯ КАК СПОСОБ ЗАЩИТЫ ПРАВ ДОБРОСОВЕСТНОГО ПРИОБРЕТАТЕЛЯ

Сабиров Камал Канаткалиевич

Научный сотрудник отдела гражданского, гражданско-процессуального и исполнительного производства Института законодательства Республики Казахстан, докторант PhD Евразийского Национального университета им. Л.Н. Гумилева, магистр юридических наук, г. Астана, Республика Казахстан; e-mail: sabirov.k@gmail.com

Бекен Аяна Токсанбайқызы

Научный сотрудник отдела гражданского, гражданско-процессуального и исполнительного производства Института законодательства Республики Казахстан, магистр юридических наук, г. Астана, Республика Казахстан; e-mail: ayana_utegenova@mail.ru

Ключевые слова: медиация; альтернативные способы разрешения конфликтов; судебный процесс; гражданское право; добросовестный приобретатель; право собственности.

Аннотация. В статье рассматривается необходимость применения процедур медиации к правовому регулированию конфликтов, связанных с установлением права собственности между добросовестным приобретателем и титульным собственником. Титульным собственником является лицо, хотя и не являющееся собственником имущества, но владеющее

этим имуществом в силу закона или договора. Добросовестным приобретателем, в свою очередь, является лицо, возмездно получившее имущество от лица, которое не имело права его отчуждать, о чем приобретатель не знал и не должен был знать.

Сложность применения медиации в спорах, связанных с установлением права собственности над имуществом, заключается в том, что стороны изначально считают себя законным владельцем имущества и не готовы нести финансовые убытки. Тем не менее, в ходе судебного рассмотрения суд удовлетворит требования одной стороны, в то время как другая сторона рискует потерять как собственность, так и вложенные средства. Поэтому задача медиатора состоит в том, чтобы донести до сторон необходимость урегулирования спора, даже если это будет предполагать, что обе стороны понесут убытки.

В статье рассматриваются проблемы применения медиации в спорах между добросовестным приобретателем и титульным собственником. Анализируются возможные пути преодоления указанных проблем. Статья предназначена для ученых-практиков, юристов, которые интересуются правовым регулированием конфликтов и развитием альтернативных способов разрешения конфликтов в Республике Казахстан.

MEDIATION AS A WAY OF PROTECTION OF THE BONA FIDE PURCHASER'S RIGHTS

Kamal Sabirov

Researcher of civil, civil procedural legislation and executive proceedings
department of the SI «Institute of legislation of the Republic of Kazakhstan»,
Eurasian National University named after L.N. Gumilyov PhD doctoral student,
Master of legal sciences; Astana, Republic of Kazakhstan; e-mail: sabirov.k@gmail.com

Ayana Beken

Researcher of Civil, civil procedural legislation and executive proceedings
department of the SI «Institute of legislation of the Republic of Kazakhstan»,
Master of legal sciences;
Astana, Republic of Kazakhstan; e-mail: ayana_uteigenova@mail.ru

Keywords: mediation; alternative methods of conflict resolution; court trial; civil law; bona fide purchaser; property right.

Abstract. The article provides information about the need of the use of mediation procedures in the legal regulation of conflicts, related to the establishment of a property right between a bona fide purchaser and a title owner. The title owner is a person who is although not the owner of the property, but owns this property by virtue of law or contract. A bona fide purchaser, in turn, is a person who has purchased assets from a person who did not have the right to alienate them, and a bona fide purchaser had no knowledge and should not have had knowledge of this.

The difficulty of application of mediation to disputes related to the establishment of property rights over property is that the parties initially consider themselves to be the legal owner of the property and are not ready to incur financial losses. Nevertheless, during the trial, the court will satisfy the claims of one party, while the other party risks losing both property and invested funds. Therefore, the mediator's mission is to inform the parties about the need of settlement of the dispute, even if it assumes that both sides will suffer losses.

The special attention is paid to the problems of the use of mediation in disputes between a bona fide purchaser and a title owner. Possible ways of overcoming mentioned problems are analyzed in this article. Also the article tends to be useful for practicing scientists, lawyers who are interested in the legal regulation of conflicts and the development of alternative methods of conflict resolution in the Republic of Kazakhstan.

Меншік құқығын реттеудің анағұрлым даулы мәселелері қатарына титулдық меншік иесі мен адал алушы мүдделерінің қайшы келуімен байланысты мәселелер жатады. Титулдық меншік иесі мүліктің меншік иесі болмаса да, заңға немесе шартқа сәйкес оған иелік ететін тұлға болып табылады [1, 32 б.]. Заңда тікелей көзделуі немесе шарттың болуы

иелену үшін құқықтық негіз қызметін атқарады, осыған орай мұндай иелену титулдық деп аталады. Өз кезегінде, құқықтық титулға негізделмейтін иелену заңсыз иелену болып саналады, алайда, меншік иесі заң бұзғандығы жөнінде білмеген жағдайда, ол адал алушы болып танылады.

Казахстан Республикасының Жоғарғы

Соты судьясы Н.И. Мамонтовтың көзқарасына сәйкес, «адал алушы» ретінде «белгілі бір затты сатып алу кезінде азаматтық айналымның басқа қатысушыларының субъективті құқықтарын бұзбай, міндетті, міндеттемені адал орындауды» түсіну қажет [2, с.226].

Л.В. Гутниченко Е.А. Сухановтың «азаматтық айналым қатысушыларының адалдығын нақты жағдаймен тікелей байланыста болуына орай алдын-ала анықтау мүмкін емес, сондықтан бұл мәселенің талқылануын құқық қолданушылық практикаға қалдырған жөн» деген пікіріне негізделе отырып, адалдық туралы тұжырымдарды әзірлеу сот практикасының қарауына өткенін мәлімдеген [3, 244 б.]. Бұл, өз кезегінен, нақты істер бойынша мән-жайларға құқықтық баға беру кезінде соттарға орасан зор мүмкіндіктер береді.

Жоғарыда келтірілгеннің негізінде келесідей қорытынды жасауға болады, адал алушы мен титулдық меншік иесі арасындағы дауды шешу проблемалары әдетте сотқа жүктеледі. Бұл орайда аталған жағдайларда объективті шешім қабылдау оған негізінен қиынға соғады. Мұндағы туындайтын проблемалар көбінесе мына жағдайлармен: құқықтық қатынастар субъектісінің адалдығы деңгейін айқындаумен; меншік құқығын қалпына келтірудің құқықтық құралдарын (виндикация немесе реституция) қолданумен; адал алушы құқықтарын қорғау мүмкіндігімен байланысты болуы мүмкін.

Адал алушы құқықтарын қорғау мәселесін зерттеу барысында адал алушының құқықтарын қандай да болмасын түрде қорғауды, шын мәнінде, меншік құқығын қорғау қағидатының ерекшелігі ретінде қабылдаған жөн. Сол себепті аталмыш мәселеде әрдайым адал алушы құқықтары мен титулдық меншік иесі мүдделерін қорғау арасындағы теңгерімді сақтау қажет.

Аталған проблемаларды шешу мақсатында қазіргі цивилистикада бірқатар әртүрлі көзқарастар қалыптасқан.

Адал сатып алумен байланысты мәселелердің теориялық тұрғыда ара-жігін ашудан бөлек берілген проблемаларды практикалық реттеу де қызығушылық туғызуы мүмкін. Осылайша, адал алушы мен титулдық меншік иесі арасындағы дауды бітістіру рәсімі саналатын медиацияны қолдану арқылы реттеуге болады. Мұндай жағдайда адал алушы мен титулдық меншік иесі мүдделерінің арасындағы өзара ымыраға олардың құқықтары мен мүдделеріне қайшы келместен қол жеткізу әбден мүмкін.

Медиация - дау тараптарына үшінші тұлғаның келіссөздер жүргізу арқылы оны реттеуге жәрдемдесуін көздейтін бітістіру рәсімі. Бұл рәсім қарапайым келіссөздерге қарағанда анағұрлым тиімді, себебі медиатор даудағы тәуелсіз тұлға және көмектесуге арнайы оқы-

тылған білікті маман болып табылады. Соттар медиацияның сот талқылауына қарағанда салыстырмалы түрде жылдам әрі қымбат емес балама көзі болуына және жоғары деңгейдегі көрсеткіштерге ие болуына байланысты оны белсенді түрде қолдауда [4].

Негізінен, медиация шиеленістерді шешудің құрылымдық процесі ретіндегі делдалдық институтының негізінде өткен ғасырдың 60-70-жылдарында АҚШ-та құрылған болатын [5, 82 б.].

Медиация термині латынның «mediare», яғни «делдалдық» деген сөзінен шыққан. Медиацияның өзі дауларды соттық емес тәртіпте үшінші бейтарап жак – медиатордың қатысуымен шешу нысанын білдіреді. Кеңес Одағының ыдырауы кезінде Қазақстан Республикасында медиация құқықтық институт ретінде әлі қалыптаспаған болатын. Ол тек 2000 жылдардың басында жетекші ғалым-құқықтанушылар арасында қазақстандық заңнамаға медиацияның әлемдік оң тәжірибесін енгізу жөнінде мәселе қозғалған кезде кеңінен жария бола бастады.

2011 жылы медиация институты «Медиация туралы» заңның қабылдануымен Қазақстан Республикасында заңнамалық негізде бекімін тапты. Алайда, жалпы алғанда, бұл медиацияның Қазақстан Республикасы заңнамасында алғаш көрініс табуы емес еді.

Осылайша, 2002 жылғы 20 қыркүйекте Қазақстан Республикасының Президенті «Қазақстан Республикасының құқықтық саясатының тұжырымдамасы туралы» жарлыққа қол қойды, мұнда қылмыстық саясатты жалпы ізгілендіру қажеттілігі атап өтілген. Сонымен бірге, жоғарыда келтірілген Жарлықта мұндай ізгілендіру «бітістіру институтын барынша кеңінен енгізу» арқылы көрініс табу қажеттілігі ерекше атап өтілді. Осылайша, аталмыш құжатта тұңғыш рет медиация рәсімінің ресми деңгейдегі қажеттілігіне баса назар аударылды.

Кейінгі 9 жыл ішінде қазақстандық ғалым-заңгерлермен ауқымды материалдар, шетелдік тәжірибе, сондай-ақ медиация рәсімін Қазақстан Республикасына енгізудің әртүрлі нұсқаларын зерттеу жұмыстарына жүргізілген талдау бойынша орасан зор жұмыс атқарылды. Осы орайда өте маңызды сипатқа ие аспект медиацияның тек қылмыстық салаға ғана емес, сонымен қатар, басқа да құқық салаларына қатысты екенін түсіну болып табылады. Нәтижесінде аталған жұмыс «Медиация туралы» Қазақстан Республикасының заңы жобасының тұжырымдамасын әзірлеуге ұласты. 2012 жылғы шілдеде Президент Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстанның әлеуметтік жаңғыртылуы: Жалпыға ортақ еңбек қоғамына қарай 20 қадам» атты мақаласы жарыққа шықты, мұнда Елбасымен үкіметке 2012 жылдың соңына дейін медиация инсти-

тутын дамытуға бағытталған заңға тәуелді құқықтық негізді қамтамасыз етуге қатысты тапсырма берілді [6]. Сондай-ақ, Президент медиация құрылымдарын ұлттық және ірі жеке компанияларда құру қажеттілігін атап өтті. Бұл талап АҚШ, Австралия және бірқатар басқа да шет елдерде барлық даулардың үштен бірі дерлік соттың қатысуынсыз медиация рәсімдері шеңберінде шешілетіндігімен байланысты.

Президент Н.Ә. Назарбаевтың медиация институтына бірнеше рет көңіл бөлуі бітістіруді жоғары әлеуметтік мақсат ретінде, ал медиацияны бүгінгі таңда оған қол жеткізудегі ең тиімді институттардың бірі деп білуіне негізделген.

Адал алушыдан мүлікті талап етіп алдырумен байланысты мәмілелерге медиацияны қолдану адал алушы құқықтарын қорғауға қатысты бірқатар проблемаларды шеше алады. Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің (бұдан әрі – ҚР АҚ) 261-бабына сәйкес, мүлікті меншік иесі немесе меншік иесі мүлікті иеленуге берген адам жоғалтқан, не мұның екеуінен де ұрланған, не олардың иеленуінен бұлардың еркінен тыс өзге жолмен шығып қалған ретте ғана меншік иесі бұл мүлікті алушыдан талап етіп алдыруға құқылы. Бұл мүлік оны иеліктен айыруға құқығы болмаған адамнан өтеусіз түрде алынған жағдайға қатысты емес.

Осылайша, адал алушы мүлікті оны иеліктен айыруға құқығы болмаған адамнан алған жағдайда, мүліктен ол титулдық меншік иесінің иеленуінен еркінен тыс шығып қалған ретте ғана айырылып қалуы мүмкін. Мұндай тәсіл әрі мүлкін, әрі төлеген қаржыларын жоғалтатын адал алушы құқықтарын қорғау үшін аз мүмкіндік қалдырады. Дегенмен, осы мүлікке қатысты ҚР АҚ-нің 261-бабын қолданудың орнына реституция қолданылып, мәміленің өзі жарамсыз деп танылса, адал алушы тиісті қорғау тетігінсіз қалуы әбден ықтимал.

Мәміле жасаған тұлға кейіннен қайтадан мүлікті иеліктен айыруды іске асырса, іс жүзінде бірқатар проблемалар туындауы мүмкін. Бұл ретте мүліктің кейіннен бір тұлғадан екіншісіне өтуі де мүмкін. Мүлікті алғаш иеліктен айырған тұлға оның меншік иесі болмаған жағдайда, осыдан кейінгі барлық мәмілелер жарамсыз деп танылады.

Осы тектес дауларды сотқа дейінгі қарау сатысында медиацияны қолдану көрсетілген проблемаларды шешуге жәрдемдесе алады. Әсіресе бұл жылжымайтын мүлікті бөлумен, сондай-ақ жылжымайтын мүлік объектілеріне меншік құқығын орнатумен байланысты даулар үшін ерекше өзекті. Осындай істердегі медиатордың басты міндеті тараптарды бітістіру келісіміне қол қою қажеттілігіне көндіру болып табылады. Жылжымайтын мүлікке қаты-

сты істерде бұл әрдайым қарсы тарап талаптарына өзара көнуді көздейді.

2017 жылы соттық емес тәртіпте медиация көмегіне жүгіне отырып 7057 дау шешілді, оның ішінде кәсіби медиаторлардың қатысуымен - 4596, кәсіби емес медиаторлардың қатысуымен 2461 іс қаралды.

Сот талқылауы сатысында медиация арқылы 7192 дау шешілді. Оның басым бөлігін әлеуметтік-тұрмыстық, отбасылық, мүлтік, еңбек және жер даулары құрады [7, 4 б.].

Мүлікке меншік құқығын орнатумен байланысты дауларға медиация қолданудың қиындығы сол тараптар әуелден өздерін мүліктің заңды меншік иелері деп санайды және көп жағдайда қаржылай шығындарды көтеруге дайын емес. Дегенмен, істі сотта қарау барысында сот тек бір тараптың талаптарын қанағаттандырады, ал екінші тарап үшін әрі мүлікке меншік құқығын да, әрі жұмсалған қаржыны да жоғалту тәуекелі зор. Сол себепті медиатордың басты міндеті тараптарға дауды реттеу қажеттілігін жеткізу болып табылады, тіпті мұндай реттеу екі тараптың да белгілі бір шығын көтеретіндіктерін білдірсе де.

Медиацияның ерекшелігінің бірі - медиаторда дауға қатысты шешім шығару уәкілеттігі болмайды. Ц.А. Шамликашвили айтқандай: «тараптар даудың толыққанды «меншік иелері» болып қала береді, және соған сәйкес, шешім әзірлеу мен қабылдау процесі үшін жеке жауапкершілікте болады. Медиатор тараптарға олардың мүдделері мен қажеттіліктерін айқындауға бағытталған бірлескен жұмыстарында тек көмек көрсетеді, мұндай жұмыс негізінде тараптар өзара ынтымақтаса отырып, өзара тиімді, орындалатын шешімдер қабылдайды» [8, 23-24 бб.].

Сот практикасын талдау адал алушы құқықтарын қорғау мен мүлікке құқықты иеліктен шығарумен байланысты сот дауларында медиацияны қолданудың төмен көрсеткішін айқындап берді. Бұл көбінесе титулдық иесінің көп жағдайда өзін ұтымды жағдайдамын деп санауымен және адал алушы мүддесіне қарай көнуге келіспейтіндігімен байланысты болып жатады. Кейде мұндай жағдай оның азаматтық істен жеңілуіне және айтарлықтай шығындар көтеруіне әкеліп соғуы мүмкін. Алайда медиация қолданған жағдайда ол шығындардың алдын алуға болар еді.

Келесі мысал келтірілді.

Талап қоюшы Б. Сейдуалиев меншік иесі С.Б. Қадырбековтен 2001 жылы жер телімі бар жер үйді сатып алады. Бірақ меншік иесінің қаза болуына байланысты мәмілені рәсімдеп үлгермей қалады. Бұдан кейін талап қоюшы меншік иесінің ұлы (жауапкер) С.С. Қадырбековпен үйді сату туралы келісіп, 2002 ж. оған кепілақы береді. Жауапкер мәмілені өзінің мұрагерлікке енуінен кейін, яғни мұра қалдырушы қазасынан кейінгі алты ай өткеннен соң

рәсімдеуге сөз береді, алайда айтқан сөзінде тұрмайды. Бұл ретте, талап қоюшы отбасымен бірге сол үйде тұра бастайды. Яғни, іс жүзінде аталған үйге меншік иесі сияқты иелік еткенімен, ресми түрде меншік иесі болған емес.

2015 жылы жауапкер үйді үшінші тұлға Е. Мәмековке сатып жібереді, ол, өз кезегінен, талап қоюшы мен жанұясынан үйді тез арада босатуларын талап етеді. Азаматтық істі медиация тәртібінде шешуге Е. Мәмеков тарапы келіспейді. Іс материалдарын зерттей келе, сот Б. Сейдуалиевті жанұясымен бірге шығарып жіберу жөніндегі талапты қанағаттандырады.

Талап қоюшы Б. Сейдуалиев апелляциялық шағым жасайды. Іске қатысушы тұлғаларды тыңдап, азаматтық іс материалдарын зерттей отырып, апелляциялық сот алқасы сот шешімі өзгертілуге жатады деп шешеді.

Біріншіден, Е. Мәмеков жылжымайтын мүлікті сатып алу кезінде онда басқа жанұяның тұрып жатқандығын білді. Яғни, үйдің өзгенің иелігінде екендігі жайлы хабардар болды. Демек, соттың пайымдауынша, мұнда теріс пиғылды сатып алу орын алды.

Екіншіден, С.С. Қадырбеков бір үй-жайды екі рет сатпақшы болған, яғни, өзінің меншік иесі құқығын асыра пайдаланған. Сот бұл іс-әрекетке теріс пиғылды мінез-құлық деген баға берді. Осының негізінде сот тіркелген үйге жауапкердің құқықтары соттық тәртіпте қорғалуға жатпайды деп санады [9].

Келтірілген мысалда Е. Мәмековтың мінез-құлқындағы қателік айқын көрініп тұр, ол титулдық иеден үй сатып алып, өзін жылжымайтын мүлікке деген заңды құқықтарға ие деп санады. Үйді сатып алар кезде ол сол үйде іс жүзінде басқа адамдардың тұрып жатқандығын білді және С.С. Қадырбековтің үйге құқықтарын даулауға болатынын жақсы түсінді, бітістіру рәсімдерінен бас тарта отырып, ол оның негізгі мақсаты заңды құқықтарын қалпына келтіру емес, үйді иелену екендігін көрсетті. Егер де ең бастапқы кезеңде Е. Мәмеков тарапы бітістіру рәсімдеріне келісімін берген болса, ол үйді сақтап қалуы мүмкін еді.

Жоғарыда айтылғандай, қазақстандық практикада мүлікті талап етіп алдырумен байланысты дауларда медиацияны қолдану мысалдары жоқтың қасы. Бұл ретте, ұқсас жағдай ТМД өзге мемлекеттерінде де орын алған.

Мәселен, Беларусь Республикасында екі компания тауарды өндіру және кейіннен оны сату мақсатында бірлескен қызмет туралы келісіп, бірқатар шарттарға қол қояды. Өнімді өндіріп, бірнеше партиясын сатып үлгереді. Кейін компаниялардың директорлары сөз тартысып, іс жүзінде бірлескен қызметтерін біржола тоқтатады. Осылайша, әрқайсысы талап-арыз бере отырып, Минск қ. экономикалық сотында кездеседі. «Б» компаниясы

заңсыз иеленуден мүлікті талап етіп алдыру туралы, ал «А» компаниясы мәмілені жарамсыз деп тану туралы талап-арыз береді.

Кейін медиация барысында тараптар талап арыздарға еш қатысы жоқ өздерінің шынайы мүдделерін білдіреді. «Б» компаниясы ортақ қызметке салынған ақша қаражатын қайтаруды көздесе, «А» компаниясы жабдыққа меншік құқығын және жасалған мәмілелердің заңдылығын растайтын құжаттарды алғысы келді. Ұзақтығы 12 сағатқа созылған 3 медиативті сессия өткізіледі. Нәтижесінде тараптар 3 медиативті келісімге қол қояды: екеуі - сот даулары бойынша, үшіншісі – бірлескен қызмет барысында тараптар арасында пайда болған өзге де проблемалар бойынша [10].

Аталған мысал мүлікті басқа біреудің заңсыз иеленуінен талап етіп алдырумен байланысты істерде (виндикация) медиация қолданудың тиімділігінің айқын көрінісі болып табылады. Әдетте, әр тарап белгілі бір жеке өз мүдделерін көздейді және екінші тарапты орынсыз мазалауды мүлдем мақсат тұтпайды. Яғни, тараптың негізгі мүдделері қанағаттандырылған жағдайда, ол екінші тараптың да талаптарына көнуге даяр.

Осыны ескере отырып, алдында келтірілген мысалға қайта оралалық. Құқығын даулауға болатын титулдық меншік иесінен жылжымайтын мүлікті иемденген Е. Мәмеков мақсаты қаржылай баю еді. Ол үйде өзге адамдардың тұрып жатқандарын жақсы білді, олардың үйге деген құқықтары да даулануға жататын. Ол үйді төмен бағаға сатып ала отырып, оны сатқаннан кейін үстінен пайда табуды көздеді. Б. Сейдуалиев мақсаты үйді иелену мен онда отбасымен бірге тұру еді. Екі тарап та медиация рәсімін таңдағанда, олар бір-бірінің талаптарын өзара қанағаттандыруға қатысты белгілі бір ымыраға келер еді. Б. Сейдуалиев тарапы титулдық иелену құқығына, ал Е. Мәмеков тарапы қаржылай өтемақыға ие болатын еді. Алайда Е. Мәмеков Б. Сейдуалиевті үйден көшіртуді талап ете отырып, бітістіру рәсімдерінен толықтай бас тартты. Қорыта келе, ол жылжымайтын мүлікке құқық пен төленген ақша сомасынан айырылу түрінде шығынға ұшырады.

Медиациядан бас тартудың проблемасы да осында – тараптар өз талаптарының екінші тарап мүдделеріне нұқсан келтірмей қанағаттандырылуы мүмкін екендігі жайлы көп жағдайда бейхабар.

Айта кетерлік жайт, медиация ерлі-зайыптылардың мүлкін бөлумен байланысты неке-отбасы дауларын шешуде кеңінен қолданылуда. Мұндай санаттағы істер әдетте бір тарапқа ақшалай өтемақыны төлеу арқылы шешіледі. Мәселен, Алға аудандық соты Б. азаматының жауапкер Б. азаматына бірге жинаған мүлікті бөлу жөніндегі талап-арызы бойынша азаматтық ісін қарады. Істі қарау

барысында талап қоюшы ҚР Азаматтық процестік кодексінің 48-бабына сәйкес талап қою мөлшерін азайтып, сотты 3-бөлмелі пәтер түріндегі бірге жинаған мүлкін пәтерді талап қоюшының меншігіне өткізе отырып, жауапкерге ақшалай өтемақы төлеу арқылы бөлуді сұрады. Сондай-ақ, тараптар дауды медиация тәртібімен реттеу туралы уағдаластыққа келгендері туралы мәлімдеді. Осылайша, іс бойынша сот өндірісі тоқтатылды¹.

Алайда даулардың мұндай түрі титулдық меншік иесі мен адал алушы арасындағы дауларға қарағанда айтарлықтай ерекшеліктерге ие. Себебі ерлі-зайыптылардың ортақ мүлкін бөлумен байланысты дауларда қос тарап та дау объектісіне құқылы болып келеді, ал адал алушы мен титулдық меншік иесі арасындағы дауларда тек бір тараптың ғана құқығы мойындалады. Бұл ретте титулдық меншік иесі ҚР АҚ 261-бабының мазмұнына сәйкес, егер мүлік оның еркінен тыс иелігінен шығып кетсе, сот міндетті түрде титулдық меншік иесі жағына шығып, оның иелену құқығын қалпына келтіреді деп пайымдайды. Іс жүзінде бұл әрдайым іске аса бермейді, себебі сот басқа да көптеген факторларды ескеруі мүмкін.

Мысал ретінде титулдық меншік иесінің өз пәтерін адал алушыдан талап етіп алдыруымен байланысты істі келтіруге болады. Соттың анықтауы бойынша даулы пәтер жекешелендіру шартына сәйкес талап қоюшы А. азаматшасына тиесілі. Аталмыш пәтер жауапкер В. азаматына 2006 жылғы 5 тамыздағы № 5458 сатып алу - сату шартына сәйкес сатылды, кейін бұл шарт 2010 жылғы 4 мамырдағы сот шешімімен жарамсыз деп танылды. Азаматтық іс материалдарына сәйкес В. мен С. азаматтары 2006 жылғы 11 қарашадағы № 10696 пәтерді сатып алу - сату шартын жасасты. Бұл ретте С. азаматы В. азаматынан пәтерді сатып алу кезінде пәтердің барлық құқық орнатушы құжаттарын тексеріп алған болатын.

Сот талап қоюшы А. азаматшасының 1994 жылы басқа елге тұрақты тұру үшін кеткендігін және өз мүлкін қалдырып кеткенін анықтады. Соттың пайымдауынша, оның бұл әрекеті пәтерді қалдырғандығын дәлелдейді және оған деген меншік құқығын сақтау мүддесі мен ниетінің жоқтығын білдіреді. Сот пәтердің талап қоюшы еркінен тыс иелігінен шығарылды дейтіндей еш негіз жоқ деп тапты. ҚР АҚ 261-бабының 1-тармағына сәйкес мүлікті адал алушыдан оны меншік иесі жоғалтқан жағдайда ғана талап етіп алдыруға болады, бұл ретте алушы заттың иеліктен шығарушысын біледі және оған шығындар

дың орнын толтыру туралы талап қоя алады. Іс материалдары негізіндегі сот шешіміне сәйкес пәтерден отбасы мүшелерімен қоса шығару және сатып алу – сату шартын жарамсыз деп тану жөніндегі А. азаматшасының С. азаматына деген талап қою талаптарын қанағаттандырудан бас тартылды [9].

Осылайша, сот отырысы барысында тіпті өз талаптарының заңдылығына нық сенімді тарапқа да талап қоюды қанағаттандырудан бас тартылуы мүмкін. Медиатордың басты міндеті осы ақпаратты дау тараптарына жеткізу және оларды бітістіру келісіміне қол қою қажеттілігіне көндіру болып табылады.

Қорытынды ретінде мыналарды атап өтуге болады:

1. Бүгінгі таңда медиация меншік құқығының даулы мәселелерін анағұрлым тиімді шешу тәсілі болып табылады, бұл ретте дау тараптарының әрқайсысының талаптары қанағаттандырылады.

2. Адал алушы мен титулдық меншік иесі арасындағы дауды шешу проблемалары сотқа жүктеледі. Бұл ретте сот шешімдерінің өзі де даудың мәніне айналады.

3. Аталған жағдайдан ықтимал шығар жол әрі титулдық меншік иесі, әрі затты адал алушы талаптары ескерілетін медиация рәсімін қолдану болып табылады. Бұл ретте медиатордың басты мақсаты - тараптарды аталмыш дауды бітістіру рәсімдерін қолдана отырып шешуге көндіру.

4. Мүлікті талап етіп алдыру жөніндегі дауларда әр тараптың өз мүдделері бар және олар қанағаттандырылған жағдайда, бұл ретте ол екінші тарапқа зиян келтірілуіне мүдделілік танытпайды. Яғни, тараптардың негізгі мүдделері қанағаттандырылған жағдайда, олар өзара ымыраға келуге дайын.

5. Әдетте, мүліктік дауларды шешу кезінде медиациядан бас тарту бір тараптың екінші тарапқа қарағанда өзін әлдеқайда ұтымды жағдайда сезінуімен байланысты. Алайда нәтижесінде ол анағұрлым зор шығындармен істен ұтылуы әбден мүмкін.

Аталған проблеманы тараптарға медиация рәсімі мен одан бас тарту салдары жайлы түсіндірме жұмысын жүргізу шеңберінде шешуге болады. Көп жағдайда тараптар ықтимал салдар туралы жеткілікті деңгейде ескертілмей, бейхабар болған. Халықтың бітістіру рәсімдері туралы хабардар болу проблемасы ақырындап шешіліп келе жатқанын ескеретін болсақ, адал алушы құқықтарын қорғау туралы медиация тәртібінде шешілген істер саны өсуіне кәміл сенім артуға болады.

¹ Имущественный спор разрешён в порядке медиации // Сайт Актыбинского областного суда <<http://akt.sud.kz/rus/news/imushchestvennyy-spor-razreshyon-v-poryadke-mediatsii>> (Дата обращения: 20.12.2017).

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Эрдлевский А.М. О защите прав титульного владельца // Закон. - 2004. №2. - С. 32-33;
2. Мамонтов Н.И. Добросовестный приобретатель недвижимого имущества по сделке (некоторые материально-правовые и процессуальные аспекты) / Материалы международной научно-практической конференции в рамках ежегодных цивилистических чтений. Алматы, 23-24 мая 2014 / Алматы, изд. Каспийского общественного университета, 2014., - 592 с. – с. 226-242;
3. Гутниченко Л.В. Эволюция института добросовестного приобретения по гражданскому кодексу кыргызской республики / Материалы международной научно-практической конференции в рамках ежегодных цивилистических чтений. Алматы, 23-24 мая 2014 / Алматы, изд. Каспийского общественного университета, 2014., - 592 с. – с. 243-247;
4. Гражданское процессуальное право зарубежных стран: Учебное пособие / под ред. д.ю.н. М.А. Аленова. – Астана, 2012. – 184 с.;
5. Конусова В.Т. Медиация как эффективная процедура урегулирования гражданско-правовых споров // Зангер. - 2011. - №11 (124) - С. 82-84;
6. Назарбаев Н.А. Социальная модернизация Казахстана: Двадцать шагов к обществу всеобщего труда // Интернет-ресурс: <http://www.zakon.kz/4501497-socialnaja-modernizacija-kazakhstan.html>;
7. Информационно-справочные материалы к заседанию круглого стола на тему: «Роль процедуры медиации в снижении конфликтности и повышении правовой культуры в обществе» // Сенат Парламента Республики Казахстан. 2017 г. – 31 с.;
8. Шамликашвили Ц.А. Медиация как альтернативная процедура урегулирования споров: что необходимо знать судье, чтобы компетентно предложить сторонам обращение к процедуре медиации. – М.: Межрегиональный центр управленческого и политического консультирования, 2010;
9. Гражданское законодательство. Статьи. Комментарии. Практика. Вып. 52: Улгі: Купля-продажа. Трудовые споры / под ред. К.А. Мами, А.Г. Диденко – Алматы: 2017. – Вып. 52. – 204 с. – с.23;
10. Медиацию нужно освободить от процессуальных оков / Интервью с Л. Власовой / Юрист. 01.02.2015. [Электронный ресурс] <https://jurist.by/statia/mediaciyu-nuzhno-osvobodit-ot-processualnyh-okov> (Дата обращения: 20.04.2018);
11. Ильясова К.М., Казиева Г.Т. Извлечения и комментарии к отдельным судебным актам // ИПС «Параграф» http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31119942.

REFERENCES

1. Jerdlevskij A.M. O zashhite prav titul'nogo vladel'ca // Zakon. 2004. №2. S.32-33;
2. Mamontov N.I. Dobrosovestnyj priobretatel' nedvizhimogo imushhestva po sdelke (nekotorye material'no-pravovye i processual'nye aspekty) / Materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii v ramkah ezhegodnyh civilisticheskikh chtenij. Almaty, 23-24 maja 2014 / Almaty, izd. Kaspijskogo obshhestvennogo universiteta, 2014., - 592 s. – s.226-242;
3. Gutnichenko L.V. Jevoljucija instituta dobrosovestnogo priobretenija po grazhdanskomu kodeksu kyrgyzskoj respubliki / Materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii v ramkah ezhegodnyh civilisticheskikh chtenij. Almaty, 23-24 maja 2014 / Almaty, izd. Kaspijskogo obshhestvennogo universiteta, 2014., - 592 s. – s.243-247;
4. Grazhdanskoe processual'noe pravo zarubezhnyh stran: Uchebnoe posobie / pod red. d.ju.n. M.A. Alenova. – Astana, 2012. – 184 s.;
5. Konusova V.T. Mediacija kak jeffektivnaja procedura uregulirovanija grazhdansko-pravovyh sporov // Zanger. 2011. №11 (124), - s.82-84;
6. Nazarbaev N.A. Social'naja modernizacija Kazahstana: Dvadcat' shagov k obshhestvu vseobshhego truda // Internet-resurs: <http://www.zakon.kz/4501497-socialnaja-modernizacija-kazakhstan.html>;
7. Informacionno-spravochnye materialy k zasedaniju kruglogo stola na temu: «Rol' procedury mediacii v snizhenii konfliktnosti i povyshenii pravovoj kul'tury v obshhestve» // Senat Parlamenta Respubliki Kazahstan. 2017 g. – 31 s.;
8. Shamlikashvili C.A. Mediacija kak al'ternativnaja procedura uregulirovanija sporov: chto neobходимо znat' sud'e, chtoby kompetentno predlozhit' storonam obrashhenie k procedure mediacii. – M.: Mezhregional'nyj centr upravlencheskogo i politicheskogo konsul'tirovanija, 2010;
9. Grazhdanskoe zakonodatel'stvo. Stat'i. Kommentarii. Praktika. Vyp. 52: Ylgi: Kuplja-prodazha. Trudovye spory / pod red. K.A. Mami, A.G. Didenko – Almaty: 2017. – Vyp. 52. – 204 s. – s.23;
10. Mediaciju nuzhno osvobodit' ot processual'nyh okov / Interv'ju s L. Vlasovoj / Jurist. 01.02.2015. [Jelektronnyj resurs] <https://jurist.by/statia/mediaciyu-nuzhno-osvobodit-ot-processualnyh-okov> (Data obrashhenija: 20.04.2018);
11. Il'jasova K.M., Kazieva G.T. Izvlechenija i kommentarii k otдел'nym sudebnym aktam // IPS «Paragraf» http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31119942.